Dispositivní právo jest pak ono, které může býti vůlí soukromou vyloučeno neb modifikováno, a které tudíž podmínečně, t. j. tehdy průchod má, není-li vůlí soukromou nic jiného stanoveno.

6 Jus singulare jest věta právní, která stanoví jistou výjimku z právních zásad jinak uznaných; protivou jeho jest jus commune, zásadné, důsledné právo pravidelné, které výjimek nepřipouští.

Právo autorské.

I. Část všeobecná.

Reformy, které provedla zákonodárství většiny kulturních států v posledních letech v oboru práva autorského způsobem dosti shodným, dále Bernská literární konvence (9. září 1886, k níž Rakousko nepřistoupilo), přiměly i rakouské zákonodárství k revisi našeho autorského práva, které kodifikováno bylo v cís. patentu ze dne 19. října 1846 i s dodatky. Vláda předložila poslanecké sněmovně, byvši usnesením jejím k tomu vyzvána, předlohu o autorském právu k dílům literatury, umění a fotografie, i se zprávou motivů a podala předlohu tu nejprve panské sněmovně k ústavnímu projednání. Po některých obmezujících změnách, kterých doznala tato osnova zákona ve spojené právnicko-politické komisi panské sněmovny, a když byl výbor poslanecké sněmovny provedené změny jednak schválil, jednak ustanovení vládní předlohy upravil, došlo k zákonu ze dne 26. prosince 1895, kterýž prohlášen byl po té v říšském zákonníku pod. čís. 197, kterýmžto dnem vešel také v platnost. Zákon tento prozrazuje sice vliv cizích zákonů, jmenovitě německých říšských zákonů z r. 1870 a 1876, avšak jinak jeví se býti samostatným zákonem zplna vyhovujícím svému úkolu. Redaktoři uznali jako nezbytný požadavek rozšířiti dosud platné právo autorské dle předmětu i obsahu se stanoviska všeobecného a v jednotlivostech prohlásili za potřebnou a nezbytnou zvláště jeho reformu: ustanovení o veřejném předvedení díla divadelního a díla hudebního, dále ustanovení týkající se rozmanitého přepracování nějakého hudebního díla a napodobení díla výtvarného umění, dále předpisy o překladu díla literárního a posléze ustanovení o fotografických výrobcích.

II. Pojem a účel práva autorského.

Právo autorské jest výhradné právo volného nakládání s určitým literárním nebo uměleckým dílem příslušející původci díla tohoto. Účelem práva tohoto jest chrániti osobní a hospodářský zájem autora. Osobní zájem jeho záleží v tom, aby dílo dobylo si zamýšleného literárního neb uměleckého výsledku co možná největším rozšířením; hospodářský zájem požaduje přiměřené odměny. Ve příčině hospodářské nastupuje kolise zájmů mezi původcem a tím, na koho má dílo působiti. Je-li ochrana příliš skrovná, připadne autoru dostatečná odměna, je-li ochrana příliš veliká, jsou odběratelé díla spoutáni, neboť se jim vytvořeného díla obtížněji dostane, kdež pak i kulturní úloha rozšířením plodu duševního nesplní se měrou dostatečnou.

III. Soustavné uspořádání právní látky a norem zákona ze dne 26. prosince 1895:

1. Ustanovení všeobecná (§§ 1—22) jsou asi tato hlavně:

a) Ochranny zákonné požívají v tuzemsku vyšlá díla literatury, umění a fotografie, dále díla rakouských občanů státních, ať vyšla tato díla v tuzemsku nebo cizozemsku nebo vůbec nevyšla (ku př. rukopisy). Nepožívají tedy zásadně ochrany právní díla cizinců vyšlá v cizozemsku nebo vůbec nevyšlá (výjimky viz doleji v odst. IV.).

b) Za díla literatury a umění se pokládají: Všechna sepsaná díla z oboru literatury, také sbírky dopisů, všechny kusy divadelní (dramatické, dramaticko-hudební, i díla choreografická), k literárním účelům určené kresby, nákresy a plastické črty, přednášky, díla hudební s textem nebo bez textu; díla výtvarných umění: malby, kresby, plány pro práce architektonické, díla umění sochařského, jakož i díla umění ryteckého a kovoliteckého. Naproti tomu nenáležejí sem díla umění stavitelského nejsouce jen díly uměleckými, nýbrž zároveň předměty potřeby. Zákony, nařízení, řeči odbývané při projednávání nebo na schůzích v záležitostech veřejných jsou vyloučeny z ochrany zákonné pro způsob vzniku svého a účel svůj, a podobně též obchodní oznámení (návěští) atd.

c) Pro objem ochrany právní má právní význam ta okolnost, zda platí o jistém dílu, že vyšlo čili nic, dále ve kterém okamžiku má se pokládati za vyšlé; zákon přesně stanoví, který den pokládá se za den vyjití díla. Pravidelně přísluší dílům ještě nevyšlým větší ochrana právní, nežli dílům, která již vyšla (tak jest ku př. dovoleno uváděti jednotlivá místa z vyšlého díla literárního, naproti tomu zapovědeno jest citovati místa z děl dosud nevyšlých; neodbývala-li se ještě jistá přednáška, přísluší jedině původci jejímu výhradné právo odbývati ji a pod.). Doba, kdy dílo požívající ochrany právní vyjde, může míti význam pro počátek a trvání lhůt ochrany. Vzhledem k tomu bylo přijato toto zákonné ustanovení: O jistém dílu platí, že vyšlo toho dne, kdy vydáno bylo po právu, t. j. došlo rozšíření s vůlí oprávněného. Za den vyjití díla hudebního a divadelního (i před vydáním) pokládá se již ten den, kdy poprve po právu bylo veřejně předvedeno, za den vyjití díla výtvarných umění považuje se ten den, kterého bylo dílo nebo napodobení poprvé veřejně po právu vystaveno.

d) Co do ochrany právní v ohledu místním má se za to, že určité dílo vyšlo v tuzemsku, vyšlo-li současně v tuzemsku i cizozemsku.

2. Osoby, jimž právo autorské přináleží, jsou: autor (po případě spoluautor), jeho dědicové, nakladatel.

a) Za autora určitého vyšlého díla platí — dokud se nedokáže opak — ten, jehož jméno pravé při vyjití (způsobem v zákonu blíže stanoveném) udáno jest za jméno autorovo. Při anonymních (bezejmenných) nebo pseudonymních (cizojmenných) dílech oprávněn jest vydavatel, po případě nakladatel hájiti práv autoru příslušejících.

b) Právo autorské přechází na dědice, odúmrť na stát nemá místa.

c) Autor (i dědicové jeho) může převésti výkon práva autorského na kohosi jiného smlouvou nakladatelskou nebo opatřením na případ smrti; to se může státi obmezeně nebo neobmezeně. Obmezení toto může býti místně nebo časově ohraničeno nebo vymezeno jen na určitý způsob výkonu rozmnožování, uveřejnění, překladu a pod. (a zde ještě jen v určitém počtu). Platně lze napřed již naložiti nějak s dílem, které teprve dlužno vytvořiti. Naproti tomu mohou obě strany kdykoli ve lhůtě jednoroční vypověděti smlouvu, kterouž se převádějí práva autorská k příštím dílům vůbec nebo k jistému druhu jich.

d) Právo autorské jako takové nemůže býti u autora a dědiců jeho postiženo opatřeními exekučními, neboť právo toto jest čistě osobním právem autorovým, který nemůže býti donucován uveřejniti dílo své. Leč připouští se opatření exekuční na rozmnoženou zásobu díla, obrazy, na

prodej vystavená díla výtvarného umění, a konečně majetkoprávní nároky autorovy nabyté smlouvou nakladatelskou.

c) Zvláštní a to nové ustanovení vytýká zákon o zpětném vstoupení autorovu v jeho práva: Ponechal-li totiž komusi třetímu svá práva k vydání nebo veřejnému předvedení díla a nedošlo-li bez jeho viny do 3 let ku vydání nebo předvedení díla, vstupuje autor opět v původní své právo k volnému nakládání s dílem svým. Autor jest tedy v případu tomto oprávněn (ač nechce-li raději dle obsahu smlouvy žalovati na splnění její nebo na náhradu škody) naložiti jinakým způsobem s dílem svým, nejsa povinen vrátiti úplatu, kterou snad byl obdržel. Toto ustanovení zákona snáší se úplně s osobním zájmem autorovým i se všeobecným zájmem, nezdá-li se nabyvateli býti výnosným vydati dílo nebo vydání jeho brání překážky nějaké. Totéž platí o novém vydání díla literárního nebo hudebního, nebylo-li vydání nové podniknuto do 3 let.

2. Ježto autoru přísluší v ý h r a d n é p r á v o d i s p o s i č n í k dílu jím vytvořenému, jest každékoli neoprávněné t. j. bez přivolení jeho (nebo jeho právního nástupce) učiněné opatření porušením práva autorského, jest vsáháním v ně a má v zápětí soukromoprávní i trestní následky. Zneužije-li se toliko titulu díla, není tu vsáhání v právo autorské; byl-li však možným nějaký zmatek ve příčině totožnosti díla, vzchází autoru díla dříve vyšlého nárok na odškodnění.

Totéž platí o vnější úpravě díla. Při dílech periodických lze nadto zapověděti, aby se nadále neužívalo omylného označení nebo vnější úpravy.

4. O b s a h p r á v a a u t o r s k é h o (§§ 23—42): Obsahem práva autorského jest při všech dílech literatury a umění výlučné právo uveřejniti dilo to. Cís. pat. z roku 1846 zapověděl jen mechanické rozmnožování, nový zákon rozšiřuje obsah práva autorského zapovídaje rozmožování vůbec, podobně též rozmnožování bez uveřejnění (ku př. výstava díla nějakého). Podstatná ustanovení o obsahu práva autorského jsou asi tato:

a) Při d í l e c h l i t e r á r n í c h záleží právo autorské ve výhradném právu dílo rozmnožovati, rozšiřovati, překládati a v překladu uveřejňovati, pokud se týká děl divadelních, záleží autorské právo v právu k veřejnému předvedení, při přednáškách pak právně dosud nevydaných má autor výhradné právo ku veřejnému odbývání. Jakékoli porušení tohoto výlučného práva jest vsáháním v právo autorské. Zákon ustanovuje blíže, kdo dopouští se vsáhání v práva tato, při čemž platí za vsáhání při dílech literárních zvláště kromě samozřejmých případů přímého porušení případ ten, vydá-li kdo sbírku listů bez přivolení autora nebo jeho dědiců. Naproti tomu nepokládá se mezi jiným za vsáhání, uvede-li kdo doslovně jednotlivá místa nebo malé části vyšlého díla nebo pořídí jeho obsah.

b) Co do č a s o p i s ů vytknouti jest, že nedopouští se zpravidla vsáhání, otiskne-li kdo jednotlivé články z veřejných listů, které nejsou vědeckými a odbornými časopisy; ochrany autorské požívají jen články belletristické, vědecké a odborné a zvláště zapověděn jest patisk. Články obsažené ve vědeckých a odborných časopisech jsou ovšem vesměs chráněny. Sdělení (oznámení) došlá do denních listů (sbírky kanceláře korespondenční) chráněna jsou až do té chvíle, kdy jsou uveřejněna.

c) Právo ku vydání p ř e k l a d u přísluší bezpodmínečně autoru, pokud dílo ještě není vydáno, naproti tomu ve příčině díla právně vyšlého jen tehdy, vyhradil-li si právo toto.

d) Právo ku veřejnému předvedení díla divadelního přináleží autoru i bez výhrady. Vydání díla ve formě dramatu neprohlašuje zákon za vsáhání, leč by drama to reprodukovalo cizí dílo neb jeho součásti (dialogy) nemajíc povahy originalu.

e) Při dílech hudebních zahrnuje právo autorské výhradné oprávnění dílo uveřejniti, rozmnožovati, rozšiřovati a veřejně předváděti. Vsáháním jest zvláště též, vydá-li kdo jednotlivé výstupy, směsi a uspořádání (t. j. přepracuje-li kdo hudební skladbu pro jiné nástroje než původně určené). Naproti tomu není vsáháním jinaké přepracování děl hudebních (variace, převedení z toniny do toniny, úprava orchestrální), pokud jeví se spracování to zvláštním dílem umění hudebního. Co se týče práva předvedení nějakého díla hudebního, sluší rozeznávati, je-li jisté dílo hudební dílem (kusem) divadelním čili nic, v tomto případu pak, zda dílo bylo již právně vydáno čili nic. Pokud jde o hudební dílo právoplatně již vydané, má autor právo k veřejnému předvedení jen tehdy, vyhradil-li si je při vydání díla.

f) Při dílech výtvarného umění obsahuje právo autorské výlučné oprávnění dílo uveřejniti, napodobiti a napodobení rozšiřovati. Autor chráněn jest proti kterémukoli způsobu reprodukce, proti mechanickému i chemickému napodobení, proti reprodukcím vytvořeným tímtéž řízením uměleckým, jakého užito bylo při originalu, nebo jinak vytvořeným, ba dokonce proti reprodukcím, které nejsou ani zvláštními tvorbami uměleckými. Ochrana tato snáší se jak se hmotným, tak i osobním zájmem autorovým, ježto by umělecké jméno (sláva) jeho mohla být vadnými (nezdařenými) reprodukcemi poškozeno. Leč nepokládá se za bezprávné napodobení díla malířského uměním plastickým a obráceně.

g) Právo autorské při fotografiích zahrnuje v sobě výlučné právo uveřejňovati fotografie, rozmnožovati je cestou fotografickou a rozmnožení (otisky) prodávati. Právo autorské přísluší při fotografiích pořizovaných po živnostensku majiteli živnosti, může však právo toto vykonávati při podobiznách toliko s přivolením vypodobené osoby aneb její dědiců. Objedná-li si kdo podobizny úplatně, přísluší mu ihned právo autorské.

5. Trvání práva autorského (§§ 43—50):

a) Právo autorské k dílům literárním a uměleckým končí pravidelně v 30 letech po smrti autorově nepočítaje v to kalendářní rok, kterého zemřel autor.

b) Při pozůstalých (pohrobních) dílech, která vyšla teprve v posledních 5 letech lhůty ochranné, prodlužuje se trvání ochrany potud, že se končí právo autorské teprve 5. rokem počítaje od vypršení toho kalendářního roku, kterého dílo vyšlo.

c) Naproti tomu končí právo autorské k dílům anonymním nebo pseudonymním již 30. rokem po uplynutí kalendářního roku, kterého dílo vyšlo. Přihlásí-li autor do této lhůty svoje pravé jméno k zápisu do rejstříku autorů, má průchod pravidlo, že právo autorské pomíjí teprve ve 30 letech po smrti autorově.

d) U děl vydaných úřady nebo spolky trvá ochranná lhůta po 30 let od vyjití díla počítaje.

e) Právu autorskému k fotografiím přiznaná jest jen 10letá lhůta ochranná počítaje od doby, kdy vznikla původní podobizna; vyšla-li fotografie v této lhůtě, končí právo autorské v desíti letech po vyjití jejím.

4. Ochrana práva autorského (§§ 51—63): Právní ochrana poskytnutá autoru záleží v právních prostředcích práva civilního a po případě i práva trestního. V každém případu přísluší autoru, jehož právo bylo porušeno, soukromoprávný nárok na náhradu škody; jde-li o porušení z nedbalosti, přísluší mu jen tento nárok.

a) Bylo-li vědomě spácháno vsáhání do práva autorského nebo byly-li vědomě rozšiřovány výrobky tohoto vsáhání, jest tu přečin a autor má právo stihati jej soukromou žalobou a současně žádati za náhradu škody v řízení adhaesním. Přečin tento trestá se pokutou peněžitou nebo vězením 100—2000 zl., pokud se týká, vězením od 1—6 měsíců; kromě toho nalézti jest při odsouzení pro tento přečin ku žádosti poškozeného na propadnutí rozmnoženin a napodobenin ku prodeji určených ať je má kdokoli, dále na rozhození sazby, zničení zařízení.

b) Náhrada škody zahrnuje zde v každém případu, tedy i při pouhém soukromoprávném lehkém nedopatření, úplné dostiučinění t. j. vlastní odškodnění a náhradu ušlého zisku, kromě toho přiměřenou sumu peněžitou za utrpěné příkoří nebo jinaké osobní újmy (§§ 57 a 60).

c) Přečinu se dopouští též ten, kdo zneužije jména autorova, rovněž kdo v úmyslu podvodném učiní podobné přihlášení do rejstříku autorů (trest jako svrchu). Vlastního porušení práva autorského se nedopouští, kdo při dovoleném uveřejňování nějakého literárního nebo uměleckého díla nedbá toliko formálností zákonem předepsaných. Případy sem spadající (jako ku př. neudá-li se autor, ač to předepsáno jest), trestají se jako přestupky peněžitými pokutami (od 5—100 zl.).

d) Zákon připouští též prozatímní bezpečnostní opatření k žádosti poškozeného, které záležejí v zájmu rozmnoženin a zařízení před vynesením nálezu trestního. Autor jest též oprávně podati žalobu určovací na uznání svého práva autorského, jakož i na zanechání příštího vsáhání.

IV. Rejstřík autorů (§§ 44 cit. zák. prov. nař. ze dne 29. prosince 1895 č. 198 ř. z.). Autor a s jeho přivolením i jeho právní nástupce oprávněn jest podati do 30leté ochranné lhůty, vyšlo-li dílo anonymně nebo pseudonymně, k zápisu do rejstříku autorů pravé jméno autorovo; právní účinky tohoto zápisu naznačeny byly svrchu ad 3 *c)*. Rejstřík autorů vede ministerstvo obchodu. K zápisu hodí se ona anonymně nebo pod pseudonymem vyšlá díla, která vyšla v tuzemsku nebo v říši německé, nebo jichž autor jest rakouským občanem státním, nebo lze-li o zápis žádati na základě smluv státních. O výkonu zápisu dodá se přihlásiteli stvrzení od ministerstva obchodu a uveřejní se doslovem občas v úředním listě »Wiener Zeitung«. Do rejstříku autorů může každý nahlížeti a žádati z něho o vyhotovení úředně ověřených opisů.

V. Sbory znalců v oboru práva autorského (§ 63 cit. zák. a nař. min. ze dne 31. července 1896 č. 151 ř. z.).

Vláda zmocněna jest zříditi sbory znalců, kteříž povinni jsou ku žádosti soudů podávati svá dobrozdání ve věcech práva autorského se týkajících. Citovaným nařízením z r. 1896 byly zřízeny takovéto sbory a to pro obor literární v Praze, ve Vídni, ve Lvově, v Terstu, pro obor umění hudebního v Praze, ve Vídni a ve Lvově, pro obor umění výtvarných ve Vídni, v Praze a v Krakově, pro obor fotografie ve Vídni. Pro případ potřeby vyhrazeno jest zřízení sborů znalců i na jiných místech; každý sbor skládá se z předsedy a 6 členů, kteří vesměs (i předseda) jmenováni

jsou ministrem kultu a vyučování na dobu 6 let; osoby ty musí složiti přísahu znaleckou.

VI. Poměr k jiným státům:

1. K zemím koruny uherské: Zákonem ze dne 16. února 1887 č. 14 ř. z. zmocněno bylo rakouské ministerstvo, aby uzavřelo s ministerstvem uherským úmluvu o vzájemné ochraně autorů; dotyčná úmluva pochází ze dne 10. května 1887 (prohlášení rakouského předsedy ministerstva o uzavřené úmluvě ze dne 19. června 1887, č. 96 ř. z.).

2. K říši německé: O dílech cizozemců, která vyšla v říši německé, a o dílech příslušníků říše německé, která nevyšla ještě, platí cit. zákon, je-li zaručena vzájemnost; ochranné lhůty nejsou delší, jak v říši německé.

3. Ku Francii: státní smlouva ze dne 11. prosince 1866, č. 169 ř. z.

4. K Italii: státní smlouva ze dne 8. července 1890, č. 4 ř. z. z r. 1892.

5. K Velké Britanii a Irsku: státní smlouva ze dne 24. dubna 1893, č. 77 ř. z. z r. 1894.

VII. Právo poplatkové:

Za zápis do rejstříku autorů zapraviti jest za každé jednotlivé dílo u ministerstva obchodu poplatek 5 zl. Sbor znalců oprávněn jest žádati za dobrozdání své poplatků, a mají tu průchod ustanovení platná o poplatcích znalců.

Právo církevní (kanonické).

I. Pojem.

Právo církevní jest soubor právních norem, kterými uspořádán jest vnější řád v církvi a upraven způsob jednání údů církve jako takových. Jako každé mravní společenství, potřebuje i církev k zajištění svého trvání a ku docílení svých úkolů vzhledem ku proměnlivosti a vadnosti vůle jednotlivcovy pevného životního i právního řádu, jehož zdroj a sankce kotví v neutuchající autoritě zakladatele církve. Tento právní řád hlásí se však plným důvodem k povaze pravého a samostatného práva. Mínění, jakoby bylo lze považovati za právo jenom to, co ustanoví státní moc za právo a co vynutiti lze mocí státní, zakládá se na mylném pojímání vnitřní povahy práva a kotví ve stotožňování práva a moci. Církev má jakožto společenství k uctívání boha a jakožto ústav opatřený všemi nutnými prostředky ku výchově lidstva pro jeho nadpřirozené, věčné poslání úkol, který překonává úkol státu jak svou povahou, tak i hlavně svou všeobecností, kdežto mnohotvárnému státu nedostává se k úkolu tomuto netoliko prostředků, nýbrž povolání vůbec. Bylo by tudíž příliš úzkoprsým pojímáním práva samého upírati význam a moc skutečného práva pravidlům vytčeným autoritou v ústavu tomto bytující a — nehledě k porušení jako výjimce — také uznané. I historická skutečnost musila by se při tom zneuznati, že nabyla křesťanská církev imposantního rozvoje namnoze bez vůle, ba dokonce i proti vůli států a došla trvání překonávajícího státy samé, že předpisy svými šťastně naplnila nejobtížnější kulturní úlohy, že konečně zákonodárství její z části nepodcenitelné stalo se dokonce pramenem a vzorem moderních práv státních. V této příčině slušelo by zvláště poukázati na to, jak iniciativou nařízení církevních odstraněny byly různé barbarské zvyky: ku př. ve válce, a jak převahou moci papežské utvořeny byly v křesťanské společnosti národů středověkých